

Mångsyssleriet i skärgården

TEXT: NINA SÖDERLUND

"Forum för skärgårdsforskning" som Skärgårdsinstitutet vid ÅA och Skärgårdshavets biosfärområde arrangerar två gånger per år i Skärgårdscentrum Korpoström, hade i april 2012 mångsyssleriet i skärgården som tema.

Att man måste vara en tusenkonstnär om man vill bo i skärgården är ingen nyhet, så har det väl i stort sett alltid varit. Men hur mångsyssleriet har förändrats under tex 1900-talet och hur det ser ut nu på 2000-talet skulle vara värt en egen mäsas, eftersom vi vet ganska lite om hur det egentligen ser ut efter att digitaliseringen och annan teknisk förändring påverkat också skärgården.

MONICA NERDRUMS doktorsavhandling från 1997 "Skärgårdskvinnor – tradition, modernitet och diversitet" i etnologi behandlade kvinnornas roll i skärgården ur ett förändringsperspektiv. Mycket har hänt sedan dess och jag hoppas att någon skulle vilja välja mångsyssleriet ur olika synvinklar som forskningstema.

Samtidigt som man betonar mångsyssleriet skall man inte heller generalisera eller glorifiera det. Det är faktiskt också helt möjligt att leva i skärgården, åtminstone i kyrkbyarna, genom att leva som vem som helst, dvs. ha ett vanligt jobb (som dock oftast kräver pendling) och få sin inkomst från det. Orsaken till att mångsyssleriet har ökat beror ju på att statens arbetsplatser nästan helt har försvunnit och att de allra flesta är tvungna att skapa sig sina jobb och bli företagare. Men det finns undantag och de jobb som kommunen kan erbjuda är därför guld värda.

Det verkar i alla fall som om mångsyssleriet och aktiviteten i skärgården smittar av sig. De som från

början flyttat in mest därför att det fanns en lämplig bostad i fin miljö och kunde ta jobbet med sig, hittar snart sig själva insnärda i diverse lockande aktiviteter. Många erkänner att de egentligen först nu vågat börja förverkliga olika drömmar de haft och gör det till en början som en hobby. En vacker dag blir dessa intressen ett jobb, en annan hobby blir en annan del av inkomsten och så måste man hitta på ännu en nisch för att få det ekonomiskt att gå i hop. Och så vips är man mångsysslare. Skärgården är faktiskt stället där man kan förverkliga sina drömmar och många gör det också (utom om drömmen är att bli rik).

MÅNGSYSSLERISEMINARIET i Korpoström började med forskare Kristina Svells (se annan artikel i detta nummer) som behandlade ett för just skärgården viktigt tema med tanke på utkomstmöjligheterna: områden med specialstatus. Hennes forskning har gällt Kvarken (Finland) och Höga kusten (Sverige). I vår skärgård är det Skärgårdshavets nationalpark och Skärgårdshavets biosfärområde som kan jämföras med dessa och problemställningarna verkar vara ganska lika. Slutsatsen var att invånare och företagare ser en specialstatus som en fördel för området först efter en ganska lång tid och att kommunikationen mellan lokalbefolkningen och den myndighet som förvaltar området är helt avgörande för hur området utvecklas. Hoppas de statliga myndigheter detta gäller noga studerar Kristina Svells forskningsresultat!

SEMINARIETS OFFICIELLA mångsysslare, Jan-Erik Karlsson, har så många järn i elden att han fick berätta om sin vardag lite tidigare är planerat i programmet. Annars skulle han inte ha hunnit på en viktig lantmäteriförrättning, som i sin tur påverkar många andras utkomstmöjligheter. Jannes berättelse fick åhörarna att tappa andan. Han, liksom frun Teija, har sina rötter i skärgården. De ville ta hand om Teijas fars gård och kunde göra det tack vare specialmiljöstöden. Men det krävdes ändå en hel del annat för att få ekonomin att gå i hop och så har mångsyssleriet tagit över. Alla som klagat på hur tiden inte räcker till kunde som terapi lyssna en stund på Janne, han och Teija verkar hinna

med allt. Att sköta en massa Highland Cattle på Dalkarby Westergård borde räcka till tycker man, men dessutom kör han post till närområdets öar varje vardag, tar hand om folks båtar sommar som vinter och erbjuder bryggplatser, driver butik "Nötöboden" på ön Nötö långt ute i Åbolandas skärgård, är delägare i en lägerskola och har uthyrningsstugor, odlar hö åt sommargästernas hästar och planterar ut fisk. Och så var det ännu en hel del utöver detta och han hinner ändå också vara med i både föreningar och i stadens fullmäktige.

Förutom allt han och Teija gör redan nu planerar de dessutom ett gårdsslakteri (som det råder stor brist på i skärgården) och har börjat vandra den långa vägen för att bli ekologiska odlare. Han ville också betona att utan välfungerande trafikförbindelser finns det ingen levande skärgård, en sanning som måste upprepas gång efter annan.

Slutsatsen av hans redogörelse blev att han hinner med så mycket för han trivs med det han gör och upplever det inte som jobb i traditionell bemärkelse. Långtråkigt lär det inte heller ska bli. Men nog måste man ju erkänna att dessa tusenkonstnärer måste kunna otroligt mycket för att klara av alla dessa helt olika uppdrag.

SAMARBETSCHEF Ester Miiros (se annan artikel i detta nummer) var inbjuden främst för att hon i flera år jobbat med kvinnliga företagare på Åland. Mångsyssleriet ur kvinnoperspektiv är viktigt bland annat för att det ofta är kvinnobristen som leder till avfolkning eftersom inte heller männen vill stanna kvar om kvinnorna väljer stadslivet. Kvinnors utbildningsnivå (ofta hög) påverkar befolkningsstrukturen i och med att det inte längre finns särskilt många arbetsplatser som passar kvinnor i skärgården. Därför måste det bli lockande för kvinnor som avslutar sina studier att kunna använda sitt kunnande som mångsysslare i skärgården, annars går det helt på tok med den levande skärgården. I den åländska satsningen var det framförallt företagarna själva som var i fokus, indirekt deras företag. "Vi är vana vid att det blåser" var de åländska kvinnliga skärgårdsföretagarnas devis och deras framgångsfaktorer är professionalism, god och jämn kvalitet och ett gott bemötande. Deras erfarenheter tar vi gärna del av också i andra skärgårdsområden.

JOHAN SKIBDAHL som är ny VD för Skärgårdsnäten, kallar sig fiberaktivist och gav oss en nyttig

påminnelse om hur mycket den digitala världen har påverkat också skärgården, även om vi klagar i högan sky över hur mycket sämre nätförbindelserna är i skärgården jämfört med andra delar av landet. "Ingen människa är en ö" är ett uttryck som passar bra i skärgården, men också som bevis på att kommunikationer är nödvändiga också i digital form.

Boende på en ö kan man delta i virtuella mässor, handla digitalt, utbilda sig, roa sig, göra affärer osv. Förändringen, särskilt för glesbygden, är i verkligheten helt revolutionerande om man jämför med tiden för bara 20-30 år sedan. De sociala medierna kan fungera som en "digital ringväg" och tillgången till bredband borde jämföras med tillgången till elektricitet. De fritidsboende som har barn vet hur svårt det kan vara att få dem med till stugan om de inte kan spela samma spel och titta på Youtube som de gör i stan (å andra sidan är många barn helt lyckliga över att kunna göra något helt annat).

Sverige är sedan flera år nästan helt uppkopplat, medan Finland ännu bara försöker genomföra diverse misslyckade reformer som ändå inte gynnar den glesbygd som mest skulle behöva fungerande bredband. Fiber borde alltid läggas ner samtidigt då man gräver andra kablar och rör i jorden, enligt Johan. Ny teknologi gör det hela tiden lättare och billigare att nå ut till allt fler, så vi lever i hoppet om att det digitala livet också skall få skärgården att blomstra igen. En dag. Snart.

Andelslag är ett sätt att ge mångsyssleriet en chans också då tex olika slags service eller småskalig varuproduktion inte ännu har en så stor marknad att det lönar sig att starta eget företag. Enligt Mats Nurmio, projektledare från Kimitoön, är lagen om andelslag ganska bra och fungerande, men alltför få har tänkt på vilka möjligheter den ger. Bland annat i skolor och utbildningsenheter finns andelslag som en del av företagartutbildningen. De kan fungera också när olika producenter kan erbjuda närproducerade livsmedel, men ingen ensam har möjlighet att leverera tillräckligt mycket. Ett andelslag kan alltså ge offerter som motsvarar anbudsförfrågan, vilket ofta är helt omöjligt för en enskild leverantör. Det finns alltså många fördelar med andelslag, men utmaningen är få det att fungera så att alla medlemmar har sin givna roll och att alla inser att också andelslaget är ett företag som inte får gå på förlust.

Ett gott exempel på ett nytt fungerande andelslag är Café Lalla Vinde på Villa Lande på Kimitoön (www.lallavinde.fi)

Allmän information om andelslag: www.pellervo.fi

SOM SOCKER PÅ BOTTEN berättade Merja Fredriksson från Skatteverket om hur mångsyssleri och beskattning går ihop. Som man kunde gissa finns det en del tolkningar som en mångsysslare helst borde kontrollera på förhand, särskilt om man försöker kombinera näringsverksamhet med sådant som mera gäller gårdsbruk, eller tvärtom. En grundregel är att allt som sker på en gård eller direkt anslutning till den (gårdsturism, uthyrning av stugor) har samma beskattningsregler eftersom det är jordbruksinkomst, men inte om man bygger en hel stugby. Det som i början gett bara bi-inkomster kan en dag ha blivit så stort att det blir större än den normala verksamheten. Det finns också något som kallas hobbyverksamhet, och då den växer bör man förstås ge akt på var gränsen går. Även om det inte verkar vara helt otroligt svårt lät det ändå som om en mångsysslare nog skall läsa anvisningarna och det finstiltat ordentligt och inte dra sig för att be om råd från skattemyndigheterna. På förhand.

Till de glada nyheterna hörde att det faktiskt står i regeringsprogrammet att det skall utredas

hur olika verksamheter bättre kunde kombineras skattemässigt. Man har alltså insett att det inte bara är i skärgården som mångsyssleri är vanligt utan att det börjar bli det i hela landet, och att byråkratin gärna kunde börja anpassa sig till verkligheten. Få se vad arbetsgruppen kommer fram till, hoppeligen blir det åtminstone enklare och tydligare än hittills.

Som avslutning passar en Houtskärsbos beskrivning av mångsyssleri: *en tredjedel av inkomster-na får vi från trädgården, en tredjedel från turismen och den den sista tredjedelen kommer inte alls.* ♦

www.skargard.fi

Artikelförfattaren

Nina Söderlund är ordförande för ledningsgruppen för Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi

Adress: Hermistostigen 15, Ramsö 21660 NAGU

Tfn: +358 (0)50 5278 180

e-post: nina.soderlund@abo.fi

